

Prille ja
iseendole

LI MARTINSON

Li Martinson

Sulle
ia iseendale

25794

Autori kirjastus

V
L. Hermann

A-11560

M. Hermann'i trükk, Tartus 1937 a.

A-11560

1544384x

1937

Author: Hermann

Ma ei saa vaikida. On tarve kellegiga kõnelda mu meeleoludest, elamustest, tunnetest. Tahan kohut mõista enese üle, tahan teatavaks teha mu kahtlused, võitlused, ahastused ja salajad õnned — Ma tahaksin sest kõnelda — ma kõnelen sest kellegile olematule, nägematule, tundmatule. Tahan end hinnata ja kui vaja, hukka mõista. Tahan jutelda iseendaga. — Siin mu toa üksildases vaikuses ei või mind keegi keelata tõusmast enesest kõrgemale — unustades halli reaalsust. Need on mu lühikesed, kallid tunnid — minu tunnid, mil vaikselt võin tulla külla iseendale. —

Mu ilusad, suured, hardad unistused, ärge mind kunagi, kunagi maha jätke. — — — Oo, ma elan kauneid tunde, päikseõndsaid tunde siin mu toa avat aknal, ees videvikku loorit, õites lõhnav aed.

Rändan oma jauniste mälestuste lillilisi radu — põgenen sinna aega, kus taevas vaid naeratas ning viibin uuesti sääl kauniste hetkede sinikõrgustes.

Ma olen õnnelik, elan, kui uue elu ärkamis joobumuses. Hing, mis oli murdumi-

seni paindumas valuvarjude all, helab ja hõiskab nagu oleks kevad võtnud musta rüüta ület. Kurbus, mis yarjutas mu päevi, mis tuli ja laskus südamele, kui kiskjate lindude parv, põgeneb, hajub kui hall udu. Näib, et õnne kasvujõud on nii tugev, et kõik muuta all lämmub.

Ma olin kõik kaotanud, kõik purunes ja hävis ning süda jäi kui tulease tühjalt mustama — ent ma olen uuesti kokku kogunud purunend õnnekillud. Ma elan tempelis, mille loon mälestusist.

Mälestusi — oo neid kerkib, kui hõbedasi tähti taevas, neid tärkab igal sammul, kui lilli aasal. Neid on nii palju, et must maa jääb hoopis kaetuks. Ja nii ilusad kõik, et ei tea, millise järgi esimesena kätt sirutada.

Kelle nägematu käsi see küll on, kes puistab nad mu teerajule, kes arnab neile selle kummalise helenduse? — Kes on aga nende hing — see oled sina. Sest sina oled kogu mu elu hing — olid, oled ja jääd selleks. Oled mu õnne kõrgeim tipp — kaugemale sinust ma pole võinud näha.

Sa polnud küll antud mulle selleks, kelleks lootsin, ihkasin — sinu otstarve mulle on aga veelgi suurem, kõrgem, kui loota mõistsin. Oled tulnud mu ellu, et mind uude ilma juhatada. Sinu kaudu on saanud mu

hing valguse, mis muudab helgeks kõik hä-
mara ja sünge. Eneseteadmatult oled rikas-
tand mind aaretega, mis jäävad säravate pär-
litena mu elukangasse.

Ning ma olen ülendanud sind mu altari
pildiks — oled mu pühakuju, kelle poole
silmad tõstan, kui igatsen valgust ja lohu-
tust, kellele pühendan kõik, mis mus ilusam
ja parem, kelle poole sirutun, kui olen väsi-
mas ja vajan jõudu.

Oo — ei ole mu süda hetkegi olnud
ühegi teise päralt, kui üksnes sinu. Ei ole
ükski suutnud värisema panna keeli mu
hingekandlel, ja kui neid mõni on katsu-
nudki puudutada, siis on kostnud säält võô-
ras, vale hääl. — Ei saa sa kuuluma ühe-
legi teisele, ükskõik, kes sind ka omaks.
Sa oled veri, mis toidab mu südant — löi-
gates läbi sooni, võib järgneda vaid surm.
Lähem sinuga ühte rada — lahutagu meid
ka maailmad! Jään su juure, nagu kuu
oma planeedi juure.

Miks ütlevad inimesed, et õnne ei ole —
mida otsivad nad elust — mille poole püüa-
vad õnne saavutamiseks? — Oo — näek-
sid nad minu südamesse, siis ehk mõistaksid
nad, mis on õnn — õnn mida keegi võtta ei saa.

Keegi ei saa mind keelata armastamast
sind ja kuni sind armastan, olen õnnelik,
õnnelik. —

Kõikjale on laskunud juba täieline vaikus, ainult rääk laulab oma karedat, ühesilbilist laulu, eemal rukki põllul.

Aknast voolab jahedat lõhnaküllast niiskust, hämarus on laskund sügavamaks, lilleõied on tõmbunud koomale

Karjamaal, metsa serval tõuseb valge udu ning taevarannal sähviyad hääletud ja nobedad pälgud. Kuskilt kaugelt, metsa tagant kuuldub laulu — katkendlist, värisevat ja nukrat. Tost kaugest häälest kandub nagu kurbuse jooni. Sääl helide taga nagu kutsuks miski ja igatseks, nagu saadaks viimaseid tervitusi. — Ah, need tuleks kui sinult! Sinagi oled, kui see öö: salapärane, sügav, mõistmata.

Sinna kaugele, udu taha, kui lagle lendab mu mõte. Sääl, kuskil on metsteede kutsuv vaikus, tuultel uneasemeks mändide ladvad. Sääl on aken, mis mulle nii armas ja kambrike väikene, vaikne. — Kas magad mu lemb, või ööga sinagi jutled? Uinu öndsalt — mu mõte sind valvama tõttab.

On saabunud juba kesköö. Kõik hääletsused on lakanud. Ainult magajate sügav hingamine täidab tuba. Kõik on vajund unne, kuid mina valvan. Ma ei saa uinuda. Üle aknaavause sosiskleb muga võluv, kirgline öö. Ta varastab mu une silmilt ning kaob sellega välja õite sekka, puie alla, hä-

maraille teerajule ning kutsub ja veab mind järel. Mu voodi ootab ja päitsil kaselehtedes tüdinevad ootusest unehaldjakesed, kuid ma ei saa tulla. Öökannid peenrail noogutavad kutsuvalt õispäid ja aias astub hurmay keyad. Ma hüppan erga, rõõmsa hirvena aknast öö sülelusse, rind tuksumas, nagu kallima embuses. Ma joon ahnelt seda piimpehmet, joobnustavat õhku — ma ulatan käed sirelõite jahedaisse kuhjadesse ning kallutan need mu kuumale näole. Hüplen kuulmatuil sammel kesk mahedaid öövarje ja rändan tuikudes aia niiskeid, hämaraid teid. Ma astun õunapuu alla, raputan endale kaela sülemi valgeid õitehelbeid ning istun pingile, hullusti peksval südamel, hämarduvaid kaugusirändleval pilgul. Ma olen väsinud, kuid ma ei maga, enne kui sa oled läinud, mu kevade. Sulle kuuluvad mu ööd, sulle laulavad laulud mu veres. Sulle annan oma südame kõigi lubadustega, sest kord tõid sa mulle õnne. Vaid ainsa korra tõid sa mulle õnneõisi oma sirelpuus, kuid ei ma nõuagi rohkem, — see ainus oli suur ja oli kaunis ning selle mälestuse helge kuma saab mind saatma mu päevade lõpuni. Tänu, tänu sulle, mu kevade!

Magab aed. Ükski enam ei kuule mind. Tuulgi on ammu uinunud sirelipuhmasse. Kuid juba on ärganud taevarannal koit ja

sirutab kätt oma punapõksesele, lahkuvale mõrsjale. Hääd und mu valged maililled, hääd und mu päikesetar, sääl udu taga!

* * *

Metsteed — miks armastan nii mets-teid? Kelle nägematu käsi see mind veab, et tulen ja uitlen siin südaöselgi! — Tajun siin mingi kummalise, hää vaimu lähedust, mingit vaikset, meelirahustavat õnne. Tunnen end justkui suguluses iga puu ja põõsaga. Kui seisatan siin ja vaatan enda ümber, läbivad mu hinge ilusamad mälestused.

Ma astun kasteniiskel, kitsal, rohtunud teerajal. Kõrged kuused on tuulevaiksed ja seisavad mõtlikult, kui mustad hiiglased mu ümber. Ülalt, latvade vahelt paistab ribake kahvatut taevast. Õhk on soe, täis lõhnu ja paitab leebelt mu põski. Vaikus, vaikus, ent ometi heliseb, sumiseb, sosistab kõik. Ning ma kuulatan, kuulatan südame ja kogu oma olemusega, tundes end otsekui vangistatud siia öise metsa keskele.

Miks armastan nii metsteid? — Sest et metsteel kohtasin oma õnne. Ühel kevadõhtul ma ta leidsin ja ta voolas kui merekohin mu südamesse, täites selle ääreni mingi

ebamaise, otsekui kuldse valgusega. Oo, kas ei löönud tähedki taevas otse mitmevõrd-selt, särama, kui ta oli sündinud, mu õnn! -- Ma nägin uut, helget ilma oma ees ayarduvat, tundsin kergeid, rõõmsaid pilvi oma jalge all, säääl kuhu õnn kandis mu südame. Oo, kuis kõik loodus mu ümber näis nii uus ja taeva-kaunis! Mets seisis, kui äraseletatud ja õhk, mida hingasin, tundus magus, kui nektar. Kui joobnu tuikusin ma tuppä — väikese metsamaja väikesse toakesse, kandes südames suure õnne magust, püha tuld. Ning kaua seisin, kui võlutud, akna ees — koidupuna kuldas juba kastepärleid — ja ma nägin: iial pole sirelid õitsend nii leekrõõmsalt, iial lilled nii kaunilt ja soojalt õilmitsend.

Kui ilus on elus esimene õnn! Kui hea tunda, kui ta su meeli hurmab, su rinda hellalt süleleb! Kui päikse mahe sära pais-tab ta su hingemaale, sul on valge ja rõõ-mus, on õitekaunis kevade kõikjal, kõikjal, kus viibid. Nagu kauniks, tundmatuks uneks on muutunud su päevad, kus on vaid ing-lite helendavad tiivad ning laul. Ja nii, ületades kõike, mis heidab süngeid varje su teele, käid sa oma päikesemaal, ja soovid ning palud, et võiksid igaveseks jääda sinna, et ei lakkaks kunagi see inglite laul, ega lõpeks lilled su teeraal — ent sa ei aimagi, et ühe verstatulba taga kükitab saatus ning

varitseb. Ta riisub julmalt õnne su ahastavaist kätest ja jätab su verdtilkuva südamega maanteele. Mida sa ka ei teeks, ei tal ole südant su pisaraile, ei palveile. Oo, kõrgemad võimud, kas selleks vaid on õnned, et teha haiget? Kas selleks, et sünnitada südames igavestikestvat leina! —

Mingi häkk öölinnu kisa katkestab mu mõttekanga. Olen jõudnud sügavale metsa. Pöördun kitsale jalgrajakesele, mis viib väikesele metsalagendikule. Siin mul elab vana ja armas sõber. Üsna üksi seisab ta siin, mu armas, värisev haab — mu lapsepõlve mängukaaslane, mu kõigi aegade lemmik ja lohutaja.

Sina, vana hallikasukane sõber oled ikka sama, mis olid siis, kui mina olin veel nii pisike tüdruk, et käekesed ei ulatand sust ümber võtma. Palju aastaid on sust üle käinud, kuid ma ei märka sus mingit muutust. Kuid mina — kas sa tunnedki mind veel? Tunned minus veel toda helerõõmust tüdrukukest, kelle meelehääks sa igal stügisel maha varistasid oma kullakirja lehed, kes oli nii õnnelik neid su alt korjates, nagu tõelise kulla leidja?

Oo, mu vana sõber, too aeg oli kaunis, kui kaunis muinasjutt, nood päevad on pärlirida, mis igavesti, igavesti kadunud.

109 Kas tead sina, sõber haab, kas tead sina, mets, miks inimsüdametel pole rahu? Sina, suur ja vaikiv seisad ja mõtiskled, sinagi kohised vahest ja heitled iilidega, kuid oled tugev ja tõstad uuesti ladva päikesesse. Kuid inimene käib kuni elulõpuni, kandes südames haavu, mis söönud sinna taevatuli. . .

Miks ei jää sa magama, mu sõber haab? Kuula, kogu mets on vait. Sina vaid valvad, sina, ja mina, me kaks üksikut.

Sa oled mures oma kaaslaste pärast, külalaps sa aimad, mis sünnib ta südames, külalaps tead, et mitte helged mõtted ei ole need, mis nii painutavad ta pääd sinu okstestki madalamale. —

Kohise, kohise, sa pehmehäälne trööstija — see tundub, kui õrn paitus haigele hingele — see justkui uinutaks valu.

Näe, juba taevast löönud valgenema. Idast sirutab koit omad helendavad sõrmed kustutama tähteküünlaid. Puudeladavad on koorunud hämarusest ja sahisavad tasa karges hommiktuules. Ärkavad esimesed linnuhääled. Hämarus kükitab veel viivuks põõsa varjus, ning kaob siis kuulmatult ja nägematult. Metsa taga teel logistab varase linna sõitja vanker. Kuskil laulab kukk. Koduõues haugatab koer. —

Tõusen, astun läbi kastese rohu, poen läbi niiskete okste, ning siirdun teele. Kuid

pöördun siis veel kord tagasi, laskun põlvili oma haavapuu juure ja surun huuled ja koorele, kohta, kuhu lõigatud tuttav nimi. Magus, püha ja valus nimi. Suudlen kirglikult, kui januneja, paitan palgega igat üksikut tähte, ja nagu oleks puu selle nime kandja, haaran ta meeletult oma käte vahel. Sina! . . . Oo sina, sina! . . . Tõstaksin taevasse su nime tähtede hulka särama ja kui leiaksin kalliskivi, paneksin talle sinu nime.

* *

*

Pai tuuletar, peatu viivuks, kuula mind ja ära jäta täitmata mida ma sult palun: säääl, metsade taga, väikeses kambris on täna sünnipäev. Võta kaasa mu ilusamad soovid ja rutta — rutta enne, kui ta ärkab, ilmu talle, unenäo haldjana, ja ärata ta lillede ja muusikmagusa lauluga. — Ja sind päikesetar palun ma: lækita oma säravaimad, oma kuldseimad kiired ta toakesse ja teravita teda hellalt ja südamlikult ta uue aasta hommikul. Mul omal pole tiibu, ma ei saa ta juure. Ma lähen nopin lilli niidult ning kaunistan nendega ta pildi. Muud ma ei või.

Palju õnne! Õnnistagu teda Jumal!

* *

*

Kui unenägu on see mulle, kui olema-
tuse riik, kuhu mind mu mõte tagasi kan-
nab. Minevik kangastub, kui paradiis mu
ees — kutsub mind taas õnnede hõlma. Küll
valusalt veretavad kannatuste lilled ja haa-
vad tuikavad uneski, kuid kuldsete mäles-
tuste read köidavad mind õnneahelasse ja
ma upun, kaon kui otsatusse nirvaanasse.
Mõtted, kui heledad pildid jooksevad mu sil-
me kohal, sisendades mu rinda valdavat õn-
nelummust.

Mis tähendabki see päevikoorem mulle,
kui arm südames on jäänud endiseks. Ning
see on, mis ületab ka suurima valu. Mis on
kõik kannatused ja kibedused selle ääretu
õnnega võrreldes, mida tohtis kord omada
mu süda ning mis mälestusis säilima saab
igavesti! ? Oo, üks silmapilk sellest tasub
aastate kannatused! Või kas näeksimegi õn-
ne ja valgust, kui ei oleks kurbust ja
varju? —

Päevad lähevad ning aeg surub nad üks-
teise järele kaduviku lõnga. Kõik on muu-
tunud ja saanud uueks — üksi mu süda
hellitab veel lootust. Seda igritseb kuskilt,
kui õhulist kulda ja ma hoian teda kui elu-
tulukest, kuigi ei usu ta täitumist. Lootus,
see on kui hele täht saatuse hämaruses —
olgu petlik. Või mis kasu, kui riisuksime
elult müstika ja vale, kui hävitaksime ise

oma õnnekaunid uned! Paljuks ongi seda, mida annab meile tõelms? —

Päike vajub taevarannale. All heinamaal kuldrohelistes kases. . . Ah, need kasesed laskuvad päikeses, neis on kõik: kõik ilu ja kurbus, kõigi päevade, mis elatud. Naeru, hõiset, sillerdust. Ja kui ärbub kuldpaiste taevaservalt ja kases jäävad seisma hämarusse, on neis kui olevad ja tulevad päevad: lein, igatsus, jumalagajätt. . .

Taamal, metsas kukub kägu. Kui palju hõiset ja kui palju traagikat peidab endas seegi kevadine hüüd! Ta paneb rõõmsalt väriseva rinna, ent tundub samas, kui vasa löökide rida südamele. —

Kui niigi pikk oleks inimeslaste õnneviiv, kui kukulind su laul, kui niigi pikk oleks arm nende südames!

Akna all uneleb sirel omas viimases, kaduvas õie ilus ning väriseb, kui tuleb sülelev tuuleõhk. Oo, kes suudakski jääda ükskõikseks sellele mahedale, paitavale, unistusküllasele!

Istun üksi oma laua ees, hämarusseloorit kambris.

On vaikne ning vaikusest tulevad taas mõtted, lendlevad taltsate, imeliste lindudena mu ümber. Ilusad on need mõtted ja hääd, mis tulevad õhtuga — õrnad nagu muinasjutt,

udust ja hämarast kootud. — Hellitledes lendlevad nad ümber südame, meelitades valu lakkama. Ning toovad unenäokauneid pilte mälestuste kuldsest, hämarusest, ajast, mis kord olnud ilus, õnnis olevik.

Ah, vaadeldes noid pilte, ma värisen veel praegu nende hurmast, ma joobun, hõiskan ja ma nutan. Ei suuda nagu uskuda, et nii ülevat õnne on annud kord elu.

Oo, sina, armas, mu unenäo kuningas, mu päiksehelk pilvis ja täheläige öös, sulle toon ma tänu, sind tänan iga päeva, iga tunni eest, mis olnud ilusad mu elus. Iial ei oleks ma võinud aimata tõelist õnne, kui poleks tulnud sina. Kui kustutada elust sinu kingitud rõõmuhetked, jääks vaid väärtusetu, tühjade päevade rida. Oo, tänu, tänu sulle.

Kuis on mul hää su juures rännata unistusmail! Kuis õnnetiine on mu süda tohtides käia su kõrval, õhtuse metsa keskel, tähed me üle ja hämaruse armsoojad hellitlused me ümber. Midagi, midagi ei tahaks ma muud! Kui mööduks terve elu siin, kui siirduks lõpmatusse need armsad teeraad!

Mis see küll on, mis sinust mu hinge voolab — nii kummaliselt magus ja õnnestav? Kõik soovid ja meeled on sunnit vaikima, üksnes suur, sõnatu õndsus on teel

meiega. Nii kerge on, nii hää ja pühalik, et tundub, kui oleks sammud kaotand maise tee. Sinu lähedus kiirgab otsekui uimastavaid kiiri, mida tunda tahaks lõpmata, lõpmata. Olen hurmunud su hääle õrnast paitusest, ning su silmade kutse on vastupanumatult magus. Oo, see sõnata kõne su silmis, see piiritu hellus — see on õnnestavaim kõigest, mida mulle annad. Sa ei tea, sa ei tea, kui väga palju sa mulle annad, kui väga kallid on need hetked sinu seltsis!

Su suudlused on õrnad, kui õite sadu, ning su hingeõhk suviöö magus hingus. Ja su embused, — oo, sinu embuses kaob kõik maine, hoovab otse jumalik õndsus läbi meelte. —

Õhk meie armu kohal on leebe ja paitav, vaikus me ümber tulvil ööviulite helinaid. Videvik on tihenend ja mässind oma õrna vaipa magava maa. Vaikivad pedajad hoiavad oma ladvul hõbedast kuud, tähtsilmad vilguvad igatseyalt ja soojalt. Puude tüved on ärbunud varjudega ning kaovad öö pärlikarva pimedusse. Põõsastele on laotunud nagu must tüll, mille läbi nende piirjooned paistavad salapärestena ja ähmastena. Nii tontlikult ilus on kõik me ümber, et meeled, kui võlutult vaikivad.

Sa hoiad mu kätt. Ning laulad tasa mu armsaimat laulu. Ma kuulan ja ma ei

tea tõesti, mis on magusam, su hää, või su silmade põhjatu sügavus. Ning jälle uimastab südant vaid ainus soov: mööduks terve elu siin, sinu kõrval — oleks lõputud need armsad teeraad!

Ent lühikesed olid need teeraad — õnneteeraad siiski. Sa läksid ja ma jäin, kui leinapaju maantee ääre — üksinda — nutma pisaraid su jalajälgedesse. Ma hüüdsin ja ahastasin, mu armastus põlvitas ja palus, kuid öö vaid kuulis seda — sina ei tulnud enam.

* *
*

Jälle hele ning palav päev. Päikest jookseb otse sirinal alla ja taevast on sügav ning sinine. Kevad, see tulihingeline, püsimatu on juba kadunud. Tuli, pani käod kukkuma, puistas õied puisse ja läks. Nüüd õitsevad ristikehin. Ja lõhnab nii magusalt, et ei raatsiksi tast eemale minna. Ning aias puhkevad levkoid.

Uitlen siin, mu ümber on laiade väljade vabadus, metsade haljendus, mu üle on valged, rõõmsad pilved, lindude sillerdus, kuid mu sisimasse on laotunud taas kalmistu hämarus. Ei küüni mu südameni ilu ei rõõm, kuigi tahaksin, nii tahaksin elada kaasa õits-

vale, heledale suvipäevale. Päikse sära oleks nagu leina looritud ja lindude laulus kostuks kui jumalagajātu nukrus.

Ma kõnnin põllupeenral — pilgus tühjus, samm väsinud ja tahtetu. Teadvusetult seisatlen siin-sääl, murrann varrelt lilli, ning samas heidan ta tagasi maha. Vaatlen oma ees violetilt lainetavat rukkivälja, kaugete metsade sina, ning tajun nukralt, et palju on minus surnud sellest, mis rõõmutseb, et tuimus ja tundetus on leidnud tee mu nii sillerdavasse, tundlikku hinge. — Kuis kiindunud olen alati olnud loodusesse, kuis armastasin ju lapsena neid lainetavaid viljavälju, metsajoone kauget, muinasjutulist siinetust, ning valgeid pilvekarju sügavas suvitaevas. Hellusin kõigest, mis seiras silm. Juubeldasin ja joobusin, oo isegi nutsin vahest, nii liigutas mind loodusilu, ja kui tulin põllu ääre, suudlesin lilli ja viljakõrrekesi, ning mu süda tänas Loojat, et elan, et võin saada osa ilust, millest rikas ta maailm.

Olen see mina, naeratlev, kõikeseirav päike, kes kõnnib su radu? On's minu need niisked silmad ja minu need yermed, mis valusalt südames tuikavad? Miks päike ei saada sa minugi hingemaale oma rõõmust sära, miks ei pühi sa mu pisaraid — kas sa nüüd mu maha oled jätnud? Oma käe

kõrval oled mind talutanud ja mu juukseid silitanud ju lapseeast ja su kuldsed kiired olid mu mänguseltsilised, ent nüüd sa vaatad minust mööda, jätad mu pimedusse, üksindusse. . .

Päike, ah, vale on sinugi südamesoojus võlts ja mööduv, võlts on kõik ilu, lillevaip ja liblikad, valed on kõik kaunid jutud tuule huulilt — mu nukker igatsus on üksi tõsi, haav minu südames on ainult jääv.

Miks piinayad mu aju täna need hirmsad mõtted. Miks viirastuvad vaate ees taas need pildid, mida kogu jõuga olen püüdnud unustada ?

Keegi justkui rebiks ära mu eest need õrnad linikud, mille taha varjasin valusat tõde, meelitades enda ette unelmaid vaid elu pidupäevad. Olen püüdnud iseendale ära salata olnud kibedused, olen leevendanud oma vale lootusega, et pöördub veel viivukski põgenend õnn, ning vahest peaaegu jäin uskuma, et too kannatuste agoonia oli vaid halb uni — ent päevade möödudes on kahanend jõud enese petuks, ning täitumatu lootus on piitsutanud valusalt, valusalt.

Põgeneda püüavad mu ilusad unistused, mu valerahu on hiilimas minema. Mind jäetakse palest palesse mu kisendava südamega. Mul on hirm. Kuhu pean põgenema iseenda eest, kuhu pagema tõe eest ? Asjata

püüan kujutlusse manada heledamaid hetki, ikka jälle kerkivad silme ette läbielatud kolledused. Ei saa midagi mahakustutada hingest, mida sinna kraveerinud saatus.

Näen taas toda hämarat talvehommikut, mil rõõmsalt, midagi aimamata lähen kooli, suudeldes enne veel kord omal kirjutuslauak asuvat päevapilti, oma püha pilti. Ning paludes sosistab mu mõte: jää mulle! Ära jäta mind, et mu päevad ei kaotaks seda jumalikku helgust! Aitaks Jumal hoida seda õnne mu südames.

Koolis asun innuga oma töö juure. Murevaba rind ning rõõmus meel on see, mis tiivustab mu kätt. Ning päikseline meeleolu kandub mu loomingussegi.

Kuni heliseb kell, saabub vahetund ja tuleb posteljon. Õhinal haaran kirja tuttava käekirjaga, ning lendan alla, koridori, et lugeda üksiolles, segamatult. Hetke seisan, surudes kirja vastu õnnestuksuvat rinda, siis avan. Ning siis loen; On parem, kui me enam ei kohtu, sest siis ei valeta ma sulle enam. . . Kaugemale ma ei saa. Tähed hakkavad hüp- lema, silme ees musteneb, rind muutub kitsaks, õhuvaeseks, jalad lähevad nõrgaks ning jõuetult vajun koridori külmale seinale. Mõtted lakkavad töötamast, seisan ainult ja tunnen, kuis keha üleni väriseb. Kuulen,

kui läbi une, et kell heliseb, et sammud rut-
tavad klassi. Võtan kokku viimase jõu, tui-
gun trepist üles ning asun oma joonistuse
juure. Kuid mõistus ei suuda juhtida vabi-
sevat kätt. Püüan, pingutan, kuid asjata.
Ja kui märkan kaasõpilaste pilku oma näol,
sööstun välja klassist.

Väljas on mulle kõik pime mu mee-
heitest. Metsik kujutus jäatab mu verd.
Ma ei näe tänaval vastutulevaid inimesi, ma
ei kuule häält, ma tunnen ainult kohutava
tõe meeltröövivat pitsitust oma pääs. Väri-
sevi jalu jõuan viimaks koju, oma tuppa.

Vaatlen hirmunult pilti oma laual, mida
alles paari tunni eest õnnelikult suudlesin.
Oli see siis viimne jumalagajätt me vahel? —
Rahulikult vaatab ta mulle vastu, nagu po-
leks juhtunud midagi. Kuid ometi! Kõik
on otsas! Kõik, kõik! Ta on mind pet-
nud, kõik on olnud vaid julm mäng — kõik
ta hellus, ta armastus on olnud võlts, kõik
ta sõnad kui valerahad, mis pillat tuulde!

Oo! . . . Issand, Issand! Võib see
tõsi olla? Ei! Ta ei või olla nii julm,
see on vaid hirmus viirastus! Ma olen yist
kaotand mõistuse. — Uuesti võtan kirja,
loen, kuid valu nõõrib kinni rinna, pisarad
hakkavad veerema, langevad paberile, vee-
revad, yeerevad, kuni ei näe enam midagi.
Komberdan jõuetult voodi juure, viskun kum-

muli ja nutan — nutan oma elu valusamaid, raskemaid pisaraid.

Olen vajund ebamäärasesse poolunne, millest ärkan, kui tuppä laskund juba õhtune hämarus. Väljas krabiseb aknale tuis-kavat lund. — Vaatan oma ümber ja õudselgusega lööb taas pähe olukorra kohutavus. Ning tunnen — ma ei tælu seda enam. Midagi peab sündima, midagi peab juhtuma ehk ma võin tõesti hulluda. Ma tunnen õudust omas toas, kõik on korruga nii tühi, kõik on mõttetu, kõik on pime kui hauas. Iga ese tuletab meele teda, kes tuli, kelle ootamine on olnud mu elusisu, kelle armastuse soojus oli mu elu ülevalhoidja, ja kes nüüd on mulle kadunud, kadunud!

Teda ei ole, ei ole enam, — taob kui haamer metsikult mu südames. Ning uuesti, pool karjatades, vajun tagasi voodile.

Siis, mingi sisema söösti, mingi valu häire mõjul hüppan üles, haaran mantli ja jooksen, et pääseda sest hullumiseni viivast elamusest — tänavale. Kõnnin sihitult tänavast tänavasse, lootes, et külm õhk võtab pää ümbert valuvõru. Mõtted selgivadki pisut, kuid kitsus rinnus muutub veel ängistavamaks. Ning äkki tunnen — mis ka ei juhtuks — ma pean teda nägema. Pean saama selgusele. Pean veenduma, et see on vaid hirmus lummutis, mis mind piinab; see ei

või ometi võimalik olla, mis lugesin kirjast, ei, ei, see käib üle mõistuse, see on nõidus! Ma pean teda nägema ja talt kuulma kõik! Ja kui see siiski on tõsi, tahan paluda, põlvedel paluda, paluda oma armastuse, oma elu nimel, mida ootab hukkumine, kui ta mu hülgab.

Suundun välja linnast ja alles siis märkan, et olen palja päaga ja kinnasteta. Kuid ma lähen edasi, pool jooksu, nagu ajaksin taga oma eluõnne varast. Pimedus matab mu ümbruse, lumi peksab tuisates vastu nägu, jalge ees kerkivad hanged, kuid ma aina jooksen, jooksen. Kaugele jäävad linna tuled, kaugele maha jäävad kõik muud mõtted — vaid ainus soov tiivustab mind: jõuda rutem, rutem tema juure.

Kuid sügavas lumes väsivad jalad. Istun hingetult maha. Süda peksab, pääs haamerdab, põlved värisevad.

Tuul keerutab sahisedes lund mu ümber, siit-säält vilgub ähmjaid küla tulesid.

Pikkamisi tunnen meeli rahunevat, kogu keha valdab väsimus ja jõuetus — ei tahakski enam tõusta. Leian, et on hää istuda nii, kesk ööd, kesk tuuli ja lund. Kui ainult pää nii ei valutaks! Kui jõuaks minna veel edasi, nii kaugele, et näeks tulekuma tema aknast, siis ei tahakski enam muud. Siis istuks ja vaatleks ning jälle õnn

asuks südame. Või magab ta juba? Magab rahuliste omas kambris, ega teagi, et siin tormis, maanteel, on inimene, kelle hinge ta on mõistnud surma.

Oo . . . seesama tee on teda nii palju kordi toonud mu juure, nii palju õnne toonud mu südame!

Ning mu silme ette kerkivad õhtud täis kirjeldamatut õndsust: ma näen oma tuba kus sinise varjuga lamp heidab mahedat valgust, kus värskeid oksa on toodud vaasi. Endale olen selga pannud valge kleidi. Kärtsik ootusest, seisan akna ees — kõrv püüdmast igat astet alt, tänavalt.

Siis — koputus! Oo, see on, kui mingi sala keel, vaikne, vaevalt aimatav, õrn ja kirgeline. — Nii koputada võib ainult tema. Mu Jumal! kui armas, kui meeletult armas ta on! Teab ta ise, et toob mu tuppa rohkem õnne, kui seda leidub kogu maailmas?

Istu mu juure, üsna, üsna mu lähedale ning võta mu käsi omasse — siis on, nagu voolaks veri ühest südamest teise. Ja ära kõnele, ära midagi kõnele — lase mul vaikuses mõista sind, jutusta mulle omal silmi-keelel — ütle veel kord, veel kord, et mind armastad! Las mul su pilgu magususest joobuda, las mul uppuda su läheduse meeliröövivasse uima! Suudle kõvemini mind, veel, veel! Su suu on nii magus. Põleta

mu huulile jäljed, mis säält kunagi ei kaoks!

Ehmun ärkvele lummutisest. Hobune reega sahises mööda — Kus ma olen? Miks istun ma siin lumes?

Vahin kui unest-virgunu oma ümber. Mälestused ja olevik segunevad mu ees — ma ei tea enam, mis tõsi, mis kujutelm. Miks ei ole ma omas toas? Ah jaa — ma olen teel tema juure, sest tema nüüd enam ei tule. Tema ei armasta mind enam — ta ei ole mind armastanud kunagi — nii ta ju kirjutas: on parem, kui me ei kohtu enam, sest siis ei valeta ma sulle enam. . .

Aga — milleks sinna siis veel! Näitama oma viletsust, paluma kerjusena mõnd kaastundlikku sõna? Olen^a ma siis nii kaugel, et järgnen talle kui peni, jalahoobest hoolimata? — Ei! Ma ei lähe. Või kas saaksin rikkamaks, kui ta mulle veel kord valetaks! Tooksi lohutust ta taasvõltsitud tunded? Võiksin vastu võtta armu, mida antakse almusena? Või ihkan veel kord kuulda seda, mida ta kirjutas ning näha ta tõelist südame jäikust? Ei! Ei, ei! Ning ma tõusen ja uuesti hakkän vankuma tuules — linna tulede poole.

Külatuled on kõikjal kustunud, vist on juba kesköö. Tuisk möllab endiselt. Vi-hane tuul keerutab vihisedes mu ümber, pai-

sates näkku jää sarnast lund. Tõmban krae ümber paljaste kõrvade ning püüan hoida jalge all hobuse jälgi, et mitte eksida teelt.

Kui jõuan viimaks linna tänavale, kannavad mind veel vaevu jalad. Nõrgestav väsimus valdab keha, pääs vasardab meeletu valu. Astun tuigerdades inimtühja tänavat, märjad juuksesalgad tuules, paljad sõrmed palitu käistes vaheliti. Kuskil, tänava nurgal, laterna all seisab salkkond mehi, silmitsevad mind ning siis sigib üks neist mu kõrvale. „Tütarlaps nii üksi, kas tohin saata, või ehk astume minu poole sisse?“ Kurat! Viha ja vastikus lööb mässama hinges, ning tugev rusikahoop lendab tülitaja näkku. Loomad! Vastikud loomad! Kui näete emast, siis muudkui hiilite sabaliputades lähemale! Luusite kui isased kassid ringi oma ihuhimudega. Ptüi, hullemad veel! Väriseyi jalu tuigun üles trepist, oma katusekambrisse. Viha, valu ja meeleheit kisuvad kui penid mu südame kallal. Ah! Näkku sülgaksin igale mehele praegu! Igale! Mida muud peaks väärima sääraised yiletsad! Jultunud!

Kuidas mu pää on palav, oi, oi, kuis otsaesine hõõgab! Ent keha väriseb. Külm, hirmus külm on. Sõrmedki kanged. Kui saaks ainult sooja!

Vaevaga vabastun riietest ning tuigun voodi. Siis vajun kuhugi kuhu jään.

On vist järgmine päev, kui kuulen oma tümber inimesi. Baske on millestki saada aru, tunnen ainult hirmust kuumust pääs, rinnas, kogu kehas. Silmad kinni, leban, kuna igasugused viirastused ja nägemused mind piinavad. Kuulen hääli, kuid ei taju sõnu, mis kõneldakse. Õiendatakse mu tümber. surutakse lusikaga suhu mingisugust vedelikku kuni uuesti vajun ebateadvusse, kestyasse, raskesse unne.

Kui avan silmad, on tuba hämar — vist on öö. Laual on süüdatud väikene lamp, voodi ees toolil asetseb klaase, pudeleid, pulbreid. Teisel toolil istub vaikides mu majaperenaine. Pakub jälle mingit rohtu, kraadib palavikku. Kuulen, et on käinud arst. Mis minuga siis õieti on, et juba arst? Mul on ainult halvad uned ja palav on väga — välja tahaksin, või külma vettki. Katsun tõusta, kuid rinnas ja pääs torkab nii lõikav valu, et liikumata pean jääma lamama.

Pikkamisi selgib mulle mu olukord. Tuleb meele kiri, tuisune öö ning uuesti haarab meeleheide mu nõrga olemuse ja kaotuse valu litsub silmi vee. Jumal, Jumal! Miks võtsid ta minult! Sa näed, kui valus mul on!.. Võta pigem mu elu, mulle on neistki kannatusist küll.

Oo kõikesuutev Jumal ütle talle, oo ütle talle, et teda ootan, et ta tuleks! Kui hea mul oleks, kui ta oleks mu juures, kui ta paneks mu kuumale otsaesisele oma jaheda käe. Siis saaksin terveks, ma tean. Oo, armas Isa, tee nii, et ta kuuleks mu igatsuse nuttu, et ta tunneks, kuis teda ootan. Veel ainuski kord tahaks teda näha, siis ei oleks mul ka surra raske!

Sa ei kuule mind, Jumal! Ah! Kui ka oma kurgu veriseks kisendaksin. Mu igatsushüüded surevad mu kuivanud huulile, mu öisesse, nukraste tuppa.

Surun pää patja, et lämmatada karjeks muutuvat meelegeid. Kuumad pisarad veevad kuumale näole. Ma nutan. Siis juhatan oma talitajale paberi — kirjutagu ta talle — ehk on mulle tõesti määratud surra — kirjutagu, et ta tuleks.

Veel öösel viib ta kirja posti.

Hommik on. Akna taga on endiselt pilvine ja hall.

Olen üks. Palavik on peagu lakanud. Katsun voodi ette pandud toite, kuid need tunduvad võikad. Mitu päeva juba söömata olen olnud, ei oska ma arvestada.

Tõusen istukile. Keha on nii nõrk, et vaevu suudan ronida voodist maha. Jalad värisevad, kui astun üle põranda. Võtan laualt pildi ning lähen uuesti voodisse. Hel-

dimus ja valu laskub hinge. Vaatlen seda — asetades ta endast kord eemale, siis jälle ligemale. Vaatlen, kuni silmad niiskuvad ja pääväsinult vajub padjale. Pilt jääb rinnale.

Tuleb jälle mõni viiv rahutut und, siis piinav ärkvelolek ja taas viirastuslik rahutu uni. Kuni teisepäeva hommikul tuuakse kiri. Temalt! Issand, mida ta küll sisaldab jälle! Erutus, peagu hirm läbib mu nõrga olemuse, kui rebin kirja pikkamisi lahti. Kuid see, mida loen, on hirksam kui karta mõistisin, see röövib mul viimase jõu: Lugupeetud preili, jätkke mind rahule, meie vahel on kõigellõpp. Kui olete haige, siis selleks on Tartus arste küll. . . Halastaja Jumal, mis lummutis see on, mis maalib mu silme ette neid kohutavaid ridu! Tema ometi ei või seda kirjutada — tema mitte! Vist on see ainult hirmus uni. Tema ilusasse hinge ei mahu nii palju julmust, ei, ei, see on võimatu! Ainult hellust ja hädust on täis ta süda. Ta on ometi alati igat mu soovi täitnud, on toonud suuri ohvreid me armastusele, on tulnud mu juure kõigist takistusist hoolimata ja nüüd — ei, ei, see on absurd. Üks meist peab olema mõistuse kaotanud.

See hullumiseni viiy kujutluste rägastik ja närvidepinge suurendab uuesti palavikku

mu veres. Vajun mingisse raskesse, kui pool-elutusse olekusse, millest vahete-yahel ärkan iseenda hoigeist ja karjatusist. Näen koledaid unenägusid, mis äratavad mu üleni värisedes. Ärkvel olles erutun igast vähi-mastki häälest, vôpatan südame kloppides istukile, kuuldes koridoris lähenevaid samme.

Kord öösel, kui unetult piineldes visklen palavikus, kuulen, nagu visataks väljast-poolt midagi akna ruudule. Erutult sööstun püsti, ronin voodist, tuigun akna juure. See on tema! tulvab päbe haiglane rõõm. Tema viskab alati lumekuulikesega aknale, kui on hilinenud ja maja välisuks kinni. Vaevu püsti seista jõudes surun näo vastu ruutu ja vahin alla, kus hele kuu valgustab tänavat, kuid kõik on tühi ja vaikne, ei ainust hinge kuskil.

Vahest, läbi poolune arvan kuulvat uksele koputust, kuulen tuttavaid samme tuppa astuvat ning mu voodile lähenevat, kuid mu käed sirutuvad tühja õhku. Pettumus suretab ülesehmatatud rõõmu ja pää, kui kellegi valusast löödud hoobist vajub tagasi padjale. Nagu mingi nägematu, jääne käsi suruks raskelt mu otsmikule ning toapi-medikust kostuks kui kellegi hääletu sosin mu kõrvu: see olen mina, üksindus, ja mõtlen alati su juure jääda, sest see keda ootad, ei tule enam. . .

Kui võiks magada, kui ometi võiks magada nii kaua, et ärgates oleks ununud kõik, kui tuleks uni nii pikk, et minetaks südamest valu ja kibeduse, et võiks ärgata terveks ja puhtakspõdenuna kõigest! Ehk unuda ja mitte kunagi enam tõusta. Miks pean vaevlema, kui ometi on paik, kuhu ei ulatu miski. Läheksin rõõmuga sinna. Oo, Isa, kuule mind — ma ei taha enam tõusta siit voodist. Kutsu mind ära. Siin ei ole mul midagi enam.

Möödub nädalaid valudes, mis piinavad mu keha ja vaimu, kuni jõuetuna ja kurnatuna võin tõusta. Peeglist vaatab mulle vastu vahakarva, võõras nägu. Kui lähen kooli, pean panema kahvatuile põsile kunstlikku puna, kuid hajameelsus töö juures ja punased silmalaud reedavad mu siiski. —

Algavad päevad täis õudset tühjust. Iga tegevus on vastumeelt, mõttetu, inimeste lähedus talumatu. Liigun kui vari teiste keskel, rõõmutult, tahtetult ja mu naeratuse kohta öeldi mulle kord: ära püüagi seda, ses on rohkem nukrust, kui sa nutaksid. Ööd mööduvad peagu unetult ning tagasimine koolitöös paistab igapähele silma. Hoidun kõrvale inimestest, nagu haavat metsloom, kes otsib varju üksinduses. Lukustan enese oma tuppä ja tundide viisi istun oma laual oleva pildi ees. Ja kui laskun melankool-

susse, nutan ja karjun, kuni silmist ei sõõrdu enam pisaraid.

Kuni hakkas tundma, et ma selliseid päevi enam ei talu. Tundub, nagu lahkukuks iga pisaraga mis nutan, ka veri ja jõud mu südamest.

Ma pean saama sest välja, pean leidma unustust, ehk minema surma, sest see pikaldane piin on hirmsaim.

Ning siis, meeleheitliku kirega, sööstun lõbustusisse. Järgnevad ööd, kus vaevalt veel paariks tunniks jään koju. Võtan osa kõigest, käin kõigis lõbustuskohis, isegi kõrtsides, joon ning ei hülga ühtki pakutavat tutvust. Mu kisendav sisehäääl peab vaikima, mu süda peab alistuma, peab! Puruks, puruks tahan kiskuda kõik keeled mu sisimas, et vastaks säält surmavaikus! Ta ei tohi ärgata, ta peab uinuma, igavesti, see hukkamõistet arm!

Armastus — ha-ha-ha- kus on su jõud ja vägevus!? Sind on hüljatud, sulle pöördi naerdes selg, kuid ei sul olnud võimu oma suuruses end maksma panna. Sa longutasid oma uhke pea ja nutsid, kui sind löödi. Sa sirutasid alandlikult ja anudes selle poole, kes su barbaarselt jalge alla tallas, kuid ta tõrjus su eemale. Sind ei vajata, sind ei vajata! Ära halise, kui pean sulle nüüd surmapidu! Ning su kalmu saavad

tasaseks tantsima lugematud kontsad, su mälestus peab hajuma olematuks lugematuis iilinguis!

Ah, miks nutab siis muusika! Lõbusamat, marulisemat, kirglikumat! Kavalerid, enam viina, kabarees ei unistata! Ja tantsida tahan! veel, veel — ei, ma pole sügugi veel väsinud. Kas ei saaks kuidagi lõbusamaid maski ette, ma ei talu enda ümber matuseliste ilmeid! Elu on elamiseks, selle sõna lõbusaimas mõttes. Proosit! Olgu tervitet elu rõõmsaist, hõiskavaist südameist! Ah, te leinate minu sentimentaalsust, arvate, et olen üleni purjus — oo, purjus ma pole raasugi, kuid selle esimese viskasin küll üle parda jah. Selle ja muu säärase tarbetu. Keda sa tänapäev oma voorustega veel rabad. Õigus, mu daamid ja härrad? Proosit! Elagu elu joobuvast südamest! Ma joon, kas teate, saatuse kiuste enda täna surnuks. Sest saatus on siga, ma ütlen. Inimene läheb rahulikult oma päevade rongis ja tema korraga seab rööpad teisiti. No kujutlege, milline trahh tuleb, kui rööpad on teisiti seatud! Aga kui inimene maas lamab ja ennast võitjaks tunnistab, eks see ole siis ikka võitja.“

Orkester algab hoogsat foksi. Tõusen lauast ja kaon tantsivate paaride keskele. See on minu tants — temperamentne ja hoo-

küllane, see peletab eemale unistlevad mõt-
ted. Tantsin väsimatult, meeletu innuga,
lauldes viisi kaasa orkestrile. Nii hää on,
lakkamatult lennutleks ses kiires rütmis. mi-
dagi mõtlemata, midagi tundmata, ümbritse-
tud suitsusest, trallitavast kõrtsi õhustikust.
„Mis imesuur õnn see küll võiks olla, mis
teeb mu neiu nii ülemeelikuks täna õhtul“
kuulen ütlevat oma partneri. Õnn — see
sõna lõikab kui terav nuga mu südamesse.
Tunnen värisevat oma hääle, kui ütlen: „oo
jaa, olen õnnelik, sest õnn on kõikjal kus
mõistame seda näha.“ Tunnen äkki, kuis
ängistavalt kitsas on rinnal, kuis miski nõö-
rib kurgu ning silme ees läheb niiskelt udu-
seks. Põlvedest kaob tantsu ping. Kuid
kogun peagi jõudu, tantsides rõõmsana
ja naeratavana edasi. Mitte näidata oma
seesmist meeleheidet — ainult seda mitte!
Algan jälle laulu kaasa orkestrile, naeran,
naljatlen, kuni mu pingutatud närvid siiski
katkevad; katkeyad nagu ülipingutatud viiu-
likeeled. . . Suutmata end enam valitseda,
kisun end lahti partneri käest, surun tasku-
rätiku suule, et mitte kõvasti karjudes nutta,
ning sööstun välja uksest. Järgneb tutta-
vaid, lohutusi, tagasikutseid, kuid ma tahan
vaid ära siit, ma ei taha ühtegi näha, ma
ei talu ühegi lähedust. Mind saadetakse au-
tosse ning valu ja meeleheit, mida lootsin

läämatada kabaree uimas, võidutsevad mitmekordselt mu piinatud hinges, kui pisartulyi silmi sõidan koju. . .

Kus on lohutus, kus on kannatuste piir, kus oleks tee, mis viiks mind välja mu tunnete surmaheitlusest!? Kus on pääsemine, kus on unustus!? Mu Jumal, kas siis ter ves ilmas ei leidu enam üht aatomi sellest õnneuimast, mida leidsin kord otsatult, ääretult!? Ah, unustust! Võtke mult kõik, mu kavalerid, yõtke kõik, ma ei keela midagi, ainult viige mind hetkekski unustuse ilma! Kas te siis ei näe, et need on ainult valukaarnad, mis mu palgeilt naerulõokestena lendu ehmund!? — — — — —

Lähevad päevad. Mu elu hakkab voolama jälle rahulisemalt. Suur valu on kaotand aegamööda oma teravuse ning üha selgemaks saab mulle see: ma ei ole võimeline võitma oma armastust. Valu, viha, meeleheit, kõik kaob, ent armastus jääb. Rasked katsumised on käinud läbi mu südamest, kuid nad ei ole sääl midagi teha suutnud. Ma armastan teda samuti, kui me esimestel õnnepäevadel. Ma armastan teda veelgi enam. Iga mööduv päev näitab, kui vajalik on ta mulle, kui vajalik on isegi valu, mis rinnas tuikab. Kus ma ka viibin, või mida ma teen — ma ootan kannatamatult, mil

saan oma tuppa, mil võin olla üksi ta pildi juures. Ta silmad vaatavad siirameelselt mulle vastu — nad kõnelevad ainult hellusest, ainult armastusest ning ma elan üle taas tunde, mida öelda ei suuda suu, sest terve lõpmatus ilusaid sõnu ei vääri üht silmapilku armastusõnne.

* * *

*

Oo suviööd — ma igatsen neid ja ma kardan. Igatsen, sest nad tõid mulle sinu ja kardan, sest sa nüüd enam ei tule. Sa... nüüd enam... ei tule...

Kõik, mis elu mulle annud, on ta annud sinu kaudu. Kõik valud, mis tundsin, on olnud magusad mulle, sest neis olid sina ja sind olen ma iga oma sõnaga suudelnud, ka siis isegi, kui sind vandusin. Sa oled mu elu suurim valu, ent sa oled ka mu elu suurim valgus. Sa oled kõiges ja kõikjal — iga mu toiminguga ja iga mu liigutusega oled seotud kuidagi, iga mu mõttekatkend algab sinu juurest.

Tule veel kord! Ilmu mu aknale ootamata, ent oodatuna nii väga! Tahan veel kord tunda su veretukset, näha su silmade sügavuses tuld, kuulda su magust häält.

Üksainus kord veel tule, üksainus kord veel
niisugusena nagu olid, et võiksin saada sü-
damesse uut jõudu, uut valgust, mida hoo-
vab mulle sinust, kui jumalast. — Kas sa
siis ei tea, kas sa siis tõesti ei tea, kui
väga sind armastan, miks keelad mulle seda
õnne, mida sult kui almust palun! — Ma
istun siin, mu suu sosistab valuliselt su nime,
mu hing sirutub janunedes su poole ja sina
magad kuskil, magad, kui muinasjutu prints,
keda ei omata kunagi tõeliselt, keda võib
vaid kujutleda ja igatseda. Mu kuumad
käed võivad haarata ainult su tabamatut lum-
mutist ning su nimi on hüütud õhe ja tuulde.

Õö ja tuul — need minu üksindustun-
dide lohutajad ongi. Ei muid. Poevad kuul-
matult avat aknast mu murelikku tuppa, võ-
tavad mind leebelt oma sülelusse. Tasa va-
jutab õlale pehme käe pimedus ning silub
õrnalt pääd tuule-arm. Siis võtab hämarus
vaikselt mu käe ning viib mu nukrast toast.
Aed viipab mulle särasilmil, õied tervitavad.
Ja mu käed sirutuvad kui kallile kingile
vastu — öö ilule. —

Oo, valge öö, pühitse mind, tee puh-
taks mu hing kõigest saastast, et saaksin
jälle su kauniduse väärseks, et oleksin väärt
sind sisse hingama, sinust osa saama ning
elama jälle sinuga süda-südamesse. Lunasta
mind, oo, valge öö kõigest läinud päevade

määritlusest, ning anna jõudu mulle, elust-hirmutatule, olla tugev, olla puhas, olla sinu suuri andeid pälviv. Võta mu süda enda hoole alla. Kisu välja mu hingest kibedustundidest hinge sööbinud okkad, kustuta mälestusist mustad laigud — veel on mu huuled mõrudad elumürkidest. Õnnista mind oo öö! —

* * *

Pilved on puhtad ja valged, kui tallekarjad, mis rändavad mu üle sinetavas kõrguses. Huvitav on vaadelda nende kuju ja muutumist, lebades nii, seljali rohul. Ja õhk mida hingam, on magusaist lõhnust otse tiine. Iga tuuleiil toob neid isesuguseid. Siin rohi, sääl küpse, saadudesse pandud hein, eemal lillendav tattranurm, siin kuuskede noored käbid, kaselehtede rohelus, verihein, kassikäpp, kõik nad hajutavad iharalt oma hinge mis tungib inimese igasse rakukesse. Ülalt meelitab mind kuulatlema nägematu lōoke, käegaviipavas kauguses lendleb mängeldes liblikapaar. Kõiges ümbritsevas on nii palju muretust, kergust, et endagi tusk nagu häbenedes hiilib minema.

Üle kõrge kasteheina, milles leban, ja läbi noore kase-võsastiku näen välkumas val-

geid särgikäikseid ja heledaid kleite. Naabritalu pere on heinal. Kostub jutukõminat, naerupurskeid, vikatiluiskamiskõlinat. Üle kõige valab õhtupooliku päike oma kuldseid teri. — Siis näen, ilmub lepestiku tagant väikene punases kleidis tütarlaps, valge rätiga kaetud korvike käes, ning suundub niitjate juurde. Astub aralt, paljaid jalakesi ettevaatlikult üksteise ette tõstes, üle niidetud torkava heinakõrre, asetab korvi kaarele ning ütleb siis tähtsalt oma väikese, peene häälega: ma tulin teile õhtuoodet tooma. Niitjad viivad kaare lõpuni, luiskavad siis vikatigi teravaks ja löövad vartpidi maasse. Siis asuvad, peremees ees, toidukorvi manu, istuvad maha, leiba võtma. — Aga näe sulaspõssi oma riugastega — haarab tüdruku, kui see läheb võtma oma rätikut, mis mõni samm eemal sao pääl, ning sasib selle ülepää-kaela kuivadesse heintesse. Näitsik kiljub ja kui pääseb üles, hakkab puhastama heinakõrrest jutkseid ja kaelust.

Mu vaateringis, mõnikümmend sammu eemal, kus pajupõõsastest ümbritsetud asub väikene tiik, kisab ja kilatseb terve kari poisikesi. Üks neist on talu karjapõiss, kelle mullikaid näikse vilksatuvat lepestikus, teised aga kogunevad siia lombi manu harrastama supellõbu ning tegema seltsis muid vigureid. Nüüd nad pahistavad ja mulistavad nii, et

porine vesi käib kõrgele üles. Kes sõuab kõhuli lauatuiki pääl, kes rabeleb jõeäärest toodud puntidega. Ujuda oskavad vaid suu-remad. „Mina, näe mõistan konna moodu, aga te ujute ainult koera moodu, see pole midagi,“ kuulen mulistamise seest.

Teispool hõredat männimetsa kuulduv heledaid naishääli ja meeshüüatusi. Need vist vallavanema talgulised. No-jah, poisid pritsivad vett ja tüdrukud kiljuvad. Talgu lõppedes on ikka suur „valamine“. See ju siin päris traditsioon. Külap sääb Leo isegi kaasa vallatab, teda ju sellest küljest tunnen, kui oma last.

Praegu huikas kusagil lepalind. Soil präaksus part. Siis jälle tuule tasane kahin, jälle lepalind. Ja hein lõhnab hullusti, hullusti. — Ah tahaks ühes õhuga võtta kõik selle salapärase ilu endasse; mind ärritab, et ta jääb, ja ma ei saa omale, — jääb kuni tulevad teistsugused tuuled, teistsugused ajad. . .

Põõsaste varjud on venind pikaks, kaugele, kaugele üle tee. Ei näe enam päikest, kuid kingu taga kuldab kiir veel puie latvi. Õhtupoolse kauge metsa sakilise silueti kohale on kogunud õrnad, roosad pilvesagarad. Tuuleõhk jääb üha vaiksemaks, rohi hakkab niiskuma kastest ning lõhnad mu ümber muutuvad veelgi teravamaks, uimastavamaks.

Oo, ilus on! Kui ilus on siiski elu ning ilm! Kui palju ilu lihtsamaski reaalsuses: roosä pilv üle metsa, habras kuusirp nurme kohal ja kasetüvede valendus tumeda kuusemetsa foonil.

Ilus ja rikas on suur Paani riik — ammutamatu ja lõppemata ta ilu.

Inimlaps, see ei ole kellegile muule kui sulle, miks varjab siis kurbusloor su pilku!? Heida see ära, heida kaugele ära ja ava oma süda Paanile. Läbi pisarate ei näe ilu. Ning armasta elu, armasta kõigi kannatuste ja valudega, siis on seegi ilus. Küll leiad, mis tas armastada, küll leiad, et tas on tuhat rõõmu, tee ainult lahti oma süda ja ära möödu oma päevadest unenägijana. —

Oi, kuis puudeladvik üha salapärasemalt tumeneb, kuis õhk värisevaist varjest pehmub. Päike laskus ning loodang süttib tuhandes tulehelenduses. Ta kuma peegeldub kuldpaistena majaanail ning annab õrna, violeti värvi rohelisele viljaseinale.

Loodang, oo, tahaks su tulle heita kõik valu mu rinnast, kõik igatsus-nukruse, et võiks hõiskav elurõõm vaadata välja mu silmist.

* * *

Sina mets, oled olnud alati mu usaldatu, tahan jutustada sulle tänagi, mis sünnib mu südames ja mis sünnib säääl, mu kodu-tare katuse all. Ma põgenesin sääält. Oo, mets, mu sõber ma vajan jõudu, anna sina seda mulle omas pühas, jumalikus vaikuses! Vaata, säääl lahtiste akendega tubades, tolles laulus, juubelduses ja klaaside kõlinas peetakse minu kihluseid. Säääl seotakse kaht inimest, säääl kuulduv soove, et nad ühte jääks, ühte jääks õnnes ja armastuses. . . Kuid see siin, mis tuksub mu rinnas, see karjub vastu. See ei taha alistuda, see rabeleb enda vabaks.

Anna mulle vastust, oo rahu- ja vaikuse jumal, kas olen ma õieti teinud, toimides oma tunnete vastu, suudan ma käia lõpuni seda teed vankuva, kahtleva hingega!? Sidusin end vaid selleks, et tuues abielu kohustusile ohvriks kogu oma isiklik elu, lootsin teryendada valuhaavu, mis mu hinges veel ikka ei lakka valutamast. Ma ei või kõvasti hingatagi, siis purskub neist veri.

Kas leian ma rahu ja unustuse säääl, või ootab mind veel suurem ahastus? — On see elu, kui susisen kui suitsev tukk, valgustamata ja soojendamata ennast ja teisi? Saan ma seda andeks, oo, kõrgemad võimud, kui viin oma elukaaslasele ja oma tulevasele kodule kääbastunud südame ja tuhakspõlend hinge? — Ei, ei ma ei tohi seda!

Laotan ta ette oma alasti hinge ja loodan. ta jätab mu.

Mitmesuguste tunnete rahutu segu häirib mu vaimu nii, et tunnen oma otsaesise palavana. Mõtted rõhuvad raskelt, kui hauakiivid. Laskun istuma samblamättale, toetades pää vastu kuuse krobelist tüve. Nii on hää. Ei tahaks midagi mõelda midagi tunda, ainult kuulata õhtuseid hääli oma ümber, vaadelda värvide mängu taevas, puis, maas.

Mõnikümmend sammu eemal, aia roheluses paistab kodumaja punane katus, laiguke valget seinat. Korstnast ujub suitsu. . .

Sa vaikne paik, kui armas oled! Kui siit lähen, sinule jätan oma südame. Väike ja vaene oled, kuid raske on sind vahetada millegiga. Siin on õnne ja siin on rõõmu ja siinsed muredki tunduvad nii omased, ei raatsiks neidki ära anda. Siin iga paik on tuhande mälestusega pühitsetud, iga jalatais maad tuttav südameni. See on kui rahusadam, kuhu põgened elutormide vintsutusist.

Oi mälestusi, lõpmata juhtumusi siin lapsepõlve kodus! Ega ei ole siin metsa allgi paigakest, kus ei oleks midagi tehtud, midagi läbielatud. Ega vist ei ole küll. Kas ei ole seesama kuuskki, mille najal praegu istun, ühe kurva juhtumuse tunnistajaks? Või see teine, suur, selle kõrval, aga siin see igatahes oli kui sain isalt valusat kase-

plaastrit. See oli sellepärast, oi see ei läe mul kunagi meelest! et olime läinud rukkisse peitust mängima. Või mitte peitust, vaid külapoissi ja külatüdrukut. Nii et tüdruk magab ja poiss salaja hiilib manu.

Nii hubane ja lõbus oli sahistada üle pää ulatavas viljas, kuid taevas teab, kuidas sest isa aimu sai. Seisis põllu ääres ja ta kõvast häälest teadsime juba, mis tuleb. Pugesin rukkist välja hoopis teisele poole, hiilisin koju ja peitsin end aeda kahe suure, räastaniulatuva lillepuhma vahele. Kükitasin värisedes ja peidukoht oleks jäänud leidmata, kuni isa viha oleks lahtunud, kui mitte valge peni Valtu poleks tulnud ja mind oma sabaliputusega reetnud. Tuli isa, käsutas mind välja ja ütles, et: lähed nüüd tood metsast hää vitsa. Pidin kuulama. Milline võimatu nõudmine, — enda jaoks vitsa tuua! Läksin siis metsa, ning nutsin ja istusin siinsamas kuuse juurel. Nutsin inimeste südameetuse ja ülekohtu pärast. Aga nahatäie sain kätte ikka.

Sääl, metsa servas, üsna aia taga oli tollal suur kask, kust kevadel sai mahla — toda ei ole enam. Ja sääl, tolle suure haralise männaladval oli kurepesa, toda ka ei ole enam. —

Noid suuri, imelisi linde ma otse jumaldas, kui olin väike. Ja kui nad sügisel,

eel halla lahkusid, siis istusin tühjaksjäänud pesa all ja nutsin. — Suuremakssaadeski ei jäänud mu meel kunagi kurbumata, saates äraminevaid linde.

Ning siis hakkasid tundmatud kaugused paeluma mu endagi lapselikke unistusi. Lõunasselendavate lindude uljas ränd hakkas äratama ja tiivustama esimesi igatsusi avarama maailma järele. Kitsaks jäi koduring — väheseks isamaja õhk. —

Ent kui siis aastatepikkused teedki ei viinud mind mu kujutluste loodud päiksesemaale, kui seisin rakusjalu ja pettumuste vastu veriseksjookstud südamega, siis sageli kuulsin oma kõrvus kodumetsa tuuliseid jutte, tundsin rinnas igatsustuld kodukambri rahu järele.

Oo, mis hea on mul praegu! Ei tahaks muud. Lapsepõlve mälestused tegid soojaks mu valuleva südame. Ilus, sügissuve õhtu hakkab lähenema ööle — kõrgus läidab juba üksikuid tähti.

Kuid tõelisus lämmatab korraga kõik tunded, kui lõbus laul koduaiast tungib mu kõrvu. Kuis see teeb haiget! — Näen tumbades on süüdatud juba tuled. Rõõmus trallitamine kostab valgustatut aknaist vaiksesse õhe.

Ma pean minema. See on ju minu kihlupidu. Kuid veel viivu tahan istuda siin, maitsedes oma üksinduse õndsust. —

Aiast, grammofoni plaadilt kostab mu kõrvu nukker viis ja sõnad: . . . mets mühama ja kägu kukma jääb, kuid noorus meil kui unes mööda läeb. . .

Käed silmil, kummuli samblas, nii leiab mind mu peigmees — — — — —

„Teadsin, et olen sulle vastuvõtmatu, et põlgad mind, kuid ma ei taipa, miks astusid siis selle sammu. Ma ei saa sind ju sundida. Mis võib tulla me elust, kui sa mu eest nii põgened. Kas sa oled laps, et sa ei tea, mida tahad, mida mitte. Mida sa's nutad? Kaob majast ja tuleb metsa nutma! Tüdruk, tüdruk! Minugi kannatustel on piir. Ma võin minna ja jätta sulle su armastatud vabadus. Jää truuks oma südame kallimale, keda sa ei saa jätta. Ah, ma vilets! Kuis võisin loota armastust säält, kus seda enam ei olegi. Ma lähen ja ei tule enam. . . “

Ulatan talle käe ja lausun: „jah, mine.“ Kuid nagu murtult langeb mees mu ette põlvili, haarab mu mõlemad käed ning väriseval, lämbuval häälel sosistab: „ära hülga mind, armas, oo, ära tapa mind! Miks ei mõista sa mu armastuse suurust, miks ei taha sa näha mu südamesse. Jää mulle, jää, ja unusta oma minevik!“ Ta hääles värisevad pisarad. Kahju on temast kaastundlikult libistan peo üle ta tumeda juukse. Häädust

ja armastust vääriks see mees, kuid kuidas võiksin oma südant sundida! „Läheme koju,“ ütlen, „vilu hakkab.“ Ta tõuseb ja võtnud mu käe, algab rahulikult ning lohutades: „Aeg on arstirohi kõigele. Aeg istub me juures halastajaõena, kuni me hing on haige. Sa unustad tema. Möödub päevi ja sa naerad selle pääle, mille üle praegu nutad. Suured lapsed oleme. On võetud meilt me armas mängukann, siis nutame ja aryame, et nüüd on kõik otsas. Aga endal elumõte ootab ukse taga sisselaskmist. Aeg pleegitab kahvatuks isegi mälestuse olnust. On nii palju ilusat ja hääd elus, ainult vaim peab olema häirimatu ja tasakaalus, sääl peab olema vaba ruumi ning ustel ei tohi valvamas olla mineviku kujud. Päevad tulevad uute väärtustega ning astuvad tasaseks kõik vanad jäljed.“ —

Kuulatan ta sõnu, kuid nad libisevad mööda mu vaimust. —

Kui saadan viimaseid võõraid, veretab idataevas juba päikseeelses purpuris. Vaatan järgi linnasõitvale autole, ning mingi ebamäärane tunnete segu täidab mu rinda. Miski nagu ängistab, millestki on kahju, ent miski rahustab. „Tegin ma õieti?“ kordub mu mõttes taas küsi. Ning nagu enese unustanud, seisatun kaua õueväraval, nagu valge viirastus, kuni hommiku jahedus tungib läbi õhu-

kese riide. Lähen tuppa, võtan sõrmuse sõrmest, asetan karbikesse ning lausun endamisi mõttes: ehk kandsin sind täna esimest ja viimast korda. . .

* *
* *

On läinud päevi. Suvi hakkab kaldu-
ma juba sügisele. Ikka kauemaks kaob päike
metsa taha. Viljapõllud kollendavad küpselt.

Ma pole saanud jälgida omi päevi, ja
nüüd, kui mõtisklema jään, tunnen, kuis
hingetu on olnud see vahepäälne elu. Tähis-
tada oma elamusi, vaadelda ilusaid ja kurbi
hetki, see annab elule ilu ja sügavuse. Tun-
nen, kui mult võetakse need tunnid, mil vaik-
selt võin tulla külla iseendale, mil võin tõusta
kõrgemale argielust ja ta reaalsest korrast,
siis võetakse mult parim, võetaks kõik mille
eest tänulik olen elule. —

On kuidagi valdavad, nukrad ja masen-
davalt ilusad need hilissuve päevad.

Puude rohelusse on ilmund mingi raske-
meelne tõsidus, nagu kaduvuse aimus. Vil-
jad, rohud, lilled lõhnavad tugevasti, kuid
need lõhnad on hoopis teised, kui kevadel.
Nad on murelikumad, tõsisemad, haaravamad.

Linnud metsas ei laula enam terveid päevi ja rääk, kelle ühesilbiline häälightsus täitis mu une õhtust hommikuni, on juba reisuvalmis. Ja päike — temagi on jahedam, tõsisem, ei ole ta pilgus enam endist kirge.

Mustamullaline põllulapp talivilja jaoks on valmis. Põllumees astub, külvimatt kaelas ja kollased terad jooksevad nõrga sahinaga sigitavasse mulda. Samm ja pihutäis, samm ja pihutäis. Siis külvaja istub põllukivile. Vajub mõtte. Külv ununeb. Nii palju on ju mõelda. Istub ja istub, justkui oleks suviste pühad. Ja siit vaadates kerrib soov neile kahele: õnnistagu Jumal külvi ja külvajat.

Seina taga põristab traktor, kündes sööti. Noormees istub tüüril, nahkkuub läigib päikeses. Hall masin ronib ümber suureneva künnimulla ja juht heidab igakord, jõudes tarenurgale, pilgu aknale, kust tuul veab välja kardinat, kui valget, paisuvat purje. Ja jälle, käies ringi ümber põllu, pilk aknasse, justkui oleks see tarvilik künni juure.

Akna all aias õitseb kressipeenar, kui punane leek. Ning astreid valgeid, roosaid, violette, ja verevärvi.

Võtan oma maalimistarbed ja asetan akna juure.

Tükike taeva sina, түkike blondi kaeravälja, mõni täpp puie rohelist, riba halli

maantee paela. . . Käsi asetab värvilaike, ent mõtted on kuskil eemal, kulgevad rahu- tult kaugeid radu. Raske on kanda seda ilu, valuleva igatsusega tulvab ta hinge in- tiimsemasse aluspinda.

Nagu udu-loor laskub pikkamisi mu pilgu ette. Värvid segunevad silme ees, nagu valataks vett värskete akvarellile. Ja ma näen pilte, ei mitte taevasinast ja puude rohelu- sest, vaid elavaid, liikuvaid, hirmutavaid. . .

Joonistai, maalijatar, sus endaski peab olema taevalaotuse sinavat rõõmu, sus peab olema kuldselooklevate maanteede vaikust, kui tahad maalida maastikku.

Ole täis tulist laulu, ole täis lillede pu- nast leeki ja kõik su käes läheb iseenesest.

Sa ei tohi olla stünk ega morn, sest iga su kriips, iga su pintsli tõmmet sõõstub su sisimast ilmast. Sul on suurim vastutus, sest su vaim ei tohi mitte inetuid, poolikuid pilte luua. Süvvi innukusse ja säilita rahu, sest ilu põgeneb käratsevat ja rahutut vaimu. Ära lase mätta end muldsete huvide alla! Sa võid luua maailma, mis suurim, puhtam ja õilsam, kui see su ümber.

* * *

Kannatan raskesti sisimas, kuna teised mind õnnitlevad ja kohtlevad, kui pruuti. Ma ei ole õnnelik. Olen muutunud rahu- tuks, isegi närvlikuks sest surutisest ja tun- nete piitsutusest. Sageli nutan ja sageli tajun, et kihluspäevast mu süda üha raskub. Küll püüan end sundida tuleviku vaatlusse muretuse ja külluse seisukohalt, mis mind ootab, küll püüan uskuda, et mu peigmehe armastuse soojusest hiljem ivakene minugi hinge kandub, küll püüan jõuga unustada tolle teise kaju, kui kometi, ometi, see ei anna tulemusi, valu karjub üle kõik mu mee- led ja mõistuse. Sageli olen nõrkemas oma päevade kütüsi. —

Mis aitab, kui mind kantakse kätel läbi lillede, kui kannatan sääljuures suuremaid piinu! Mis aitab kõik, kui tema ülevoolav hädus on talumatum, kui teise valjus ja karmus! Jah! Ma olen valesti teinud. Vale samm on astunud.

Olen oma päikese ette kiskunud veel enam pilvede süngust. —

Kuid kui tõesti teaks, et see, et ma pean saama ta naiseks, on kirjutatud Jumala poolt koostatud kuskil mu elukavas, siis ei püüakski seda vältida, püüaks tahtmatult harjuda ja alistuda.

Kui miski ei aita, läheks! Läheks püstipäi ja vapral naeratusel. — Milleks

EA 111111 111111

oleme siis harjunud ja õppinud kannatama, milleks oleme õppinud loobuma ja nägema, et elu tervikulist õnne ikkagi kunagi ei anna.

Ja kas ei paista mineviku õnne hetked nukrate päevade tumedal foonil veelgi helkjamalt!

Südame muredega — näib, et nendega on samuti, kui nõgestega: haara kõvasti, julgelt pihku ja ei olegi nii valus, kui eemalt puudutades. — Ei tundugi nii võimatu see eesseisev abielu. Ennäe veel asja millepärast maksab halliks minna: — et süda ei evi armastust mehe vastu! Ja eks ole elu poolt tõestatud tõde, et armastada pole kuigi tugev lisandus õnnemängus, kuna olla armastatud — on kindel võit. Ja see võit mul on.

Sirutan aias säared päikesesse, näpud liiguvad käsitöö juures. Laskem seda kuulsakskiidetud mõrsjapõlve ometi hea maitsta! Misjaoks muretsemistega neid ülevaid päevi asjata tumendada!

* * *

Mul pole muud võimalust, kui igatseda, ja iseend oma igatsusis ületada.

Armastus on mulle omandanud sinu kuju, kuid palugu ma või kisendagu, ma tean, ei ole enam midagi minu jaoks. Kaugel, ah, nagu teises elus on mu õnnemaa ja sinna ei vii enam ühtegi teed. Ei ühtegi teed! . . . Asjata mängib mu lapsik kujutelm nende pettepiltidega, tõelisuseks ei saanud iial, iial.

Kuid olgugi mu nüüdsed päevad täis kibedust, sa oled mulle nii otsata palju annud — rea kuldseid päeyi, — et sind unustada tähendaks unustada oma eluõnne. Kes sa ka olid — ma mõtlen tänus ja õnnistuses sulle, sest vaevalt võib inimene läbi elada ilusamat, kui tunnid mida kinkisid mulle.

Ei mäleta, kas ütlesin sulle kunagi, kui väga sind armastasin. Muidugi mitte. Seda ju avaldasin iga oma pilgu, iga liigutuse, iga hääle varjundiga. Ning lugesin seda samuti sinu silmist, olles taevani õnnelik. Kuidas peaksin seda ütlema, kuidas väljendama, kui ülev, kui määramata magus oli õnn, mida tundsin sinu kaudu.

Mõtlen heldinult tolele kaugele õhtule, mil nägin sind esimest korda oma teel. Helleda laiguna on ta säilinud mu mälestuses: Jõulu esimese-püha õhtu. Maa talukambrid tulvil lõbust rahvast. Laul, küünalde sära,

rõõmus meeleolu. Väsinud käratsemisest ja tubade palavusest, istun väikeses, jahedas kõryaltoas, mis hetkel inimestest tühi. Tuba on valgustamata, hämar vaid avat vaheuksest voolavast jõulukuuse särast. Kuulatlen laulu, jutusuminat ning nagu kogemata peatub pilk nooremehe näol, kes mulle teiste seas võõras. Ta istub kuuse lähedal, lauldes teistega kaasa. Silmitsen teda mõne hetke. Laul lõppenud, jääb istuma mõtlikult, vaikselt, teiste jutlemisest osavõtmata. Ta on väga tõsine, mõtlen, ja ilus hääl on tal. Vist on tal väga igav siin võõraste seas. Samal hetkel taban ta pilgu. Kohmetun pisut piinlikkuses, seiran vaate teisale. Kuid ta ei pööra pilku. Vahib mind ainiti mu toa hämarasse ja siis — siis sindiski see, mida pean tunnistama saatuslikuks momendiks me vahel: sa tõusid, tulid ja istusid mu kõrvale. Mida mõtlesid sa siis, see jäi ja jääb mulle teadmata. Istusid üsna mu lähedale ja hakkasid mind kõnetama. „Miks ei tule teie, preili, laulma“ öelsid. Ma olin pisut hämmastunud ootamatusest — ei mäleta, mis vastasin. Nägin su sügayaid, tõsiseid silmi üsna mu näo ligi, ning tundsin imelist soojust südames. — Siis hüüti mind ära. Pöördusin käratseva rahva sekka, kuid kogu õhtu ei lakanud mu rinnas see imelise pilgu soojus.

Läks päevi, palju talviseid päevi, ning ma peaaegu olin su unustanud. Siis sattusime kirjavahetusse. Sa said jälle elavaks mu kujutlusis, leidsin enese sageli mõtlemas sulle. Su kirjad tõid helgeid kiiri mu hallide päevade tühjusse ja peagi ma tundsin, et olid saanud mu mõttesisuks.

Lähenes kevad. Üha enam su olemasolu ja su ligipääsmatu lähedus hakkas vangistama mu meeli. Su siirameelsete kirjade kaudu õppisin tundma su kaunist hinge. Ning ridade vahelt kiirgas soojust, mis täitis mu õnne ja magusa unistelmaga eesolevaist päevist. —

Siis, lihavõtte pühadel — ma olin sõitnud seks puhuks maale, — sa olid käinud mind taga otsimas. Linna saabudes leidsin oma korteri ukselt sedelikese. Tervitus ning su armas nimi (see leheke on praegu mu kallimate mälestiste seas).

Elasin nüüd ainult ootusele, sind uuesti näha. Valged kevad-õhtud kadusid unistussis ja kujutlusis linna vaiksetes parkides.

Tundsin, et elasin mingi salapärase, tundmata, suure ja ilusa elamuse eelaimduses. Andusin üksindusele, kuna huvi oma seniste tuttavate vastu oli kadunud.

Siis — kevad oli juba oma võlude ülimal tipul, sirelid ja jasmiinid linna aedades hajutasid meelikõityaid lõhnu — sain sult

kirja, milles kirjutasid — mäletad? muuseas nii: „Mu unelm! Mida teete säääl hallis linnas, kuna siin leidub õisi ka teile — ja just teile. . . Kevad on tulnud, kuid ta pole küündinud mu südameni. Kurbus nagu oleks mu alaline kaaslane siin, keset pikki pedajaid, kuu hämara valguse saaten. Kujutan, unistan — vist võimatut ja täitumatut — kohata teid kord siin rohtund teede ja sammaldund aedade raioonis. . .“

Suvi tuli, täitis me mõlemate salajased lootused. Noil rohtund teeradadel, sinu kõrval ma tundsin, et pole kuskil mujal taevast minu jaoks. Praegu veel noile lõhnaalistele suviõhtutele tagasi mõeldes, ma värisen noide tundide suurest, puhtast õnnest.

Tulid päevad, mis tundusid muinasjutuna omas unenäolises ilus. Aeg kasvatas meid armus ühte, meie päralt olid luulemaad.

Märkamatult, kui tiivustet lendas aeg — suubusid nägematult suvve kevadpäevad, kadusid sügisekulda suvevõlud. Möödus talv, saabus uus õitseng ning ikka hoidis me südameid armastuse jumal.

Olin jõudnud susse kiinduda nii viimse kui verelibleni, et mõte kuidagisest lahkumisest oli hullukstegev. Nägin sind küll harva, eriti talvel, kuid teadmine, et oman su armastuse, tegi mu üksinduspäevadki kauniks. Olid mu tööde ja loomingute hin-

gestajaks, olid mulle jõuks, valguseks, olid mu südame õilistajaks, olid mu elu sisuks. — Ent tundmatu lugeja oli valvel, kes luges õnne silmapilke. . . Nägematu deemon kandis eemale õnne. Ja asjata on otsida ta jälgi. . .

Nüüd seisan ma üksi säääl, kust sina oled läinud. Veel olen nagu äsjasest ilusast unest virgunu — silm on hell tõele.

Ja arg, ent tõrkjas mõtteke hiilib küsimisima võimatut ja täitmatut: Kas kohtan sind veel kunagi säääl rohtund teede ja sammaldand aedade raioonis?

* * *

Videviku tunnid — need on ikka olnud mu kallid tunnid, minu tunnid, mida ei pea pühendama tööle, ega unele. Need kuuluvad üksindusele — üksindusele, mis mu hinge on äravalinud, ja mille poole see jaatades kaldub. Temaga olen pidanud oma ilusamad kõned, laskudes videvikutundidel ta nägematu rinna vastu. Ta lähedus hajutab vaid rahu, puhtust, suurust ja mõttekõrgust, ta peletab eemale kõik maise, segava, väiklase ja ebapuhta. Üksinduse hääletuses vaid — ei kusagil mujal kärarikas

ilmas, on varul mu lohutused ja rõõmud. Üksinduses ja looduses. Ning ma olen õnnelik, et tohin neid nimetada omaks, et keegi ei saa purustada sidet mu hinge ja mu pühimuste vahel. — — — — —

Õhtu süveneb. Idapoolne, siia, pööningu-luugi lävele nähtav taevas on tõmbunud ju üsna tumedalt siniseks. Ja kui teraselt silmitseda, võib näha juba üksikute tähtede hõbekillukesi.

Silmapiiri lõikava metsa, ning kaugemate põldude piirjooned on kadunud peagu täiesti algava öö mahedasse hämarusse. Ainult üksik kask põldudevahelisel kraavikalakul helendab nähtavamalt oma valges särgis. Pisut selgemalt eraldub ka kesamulla ja rukikõrre vahel asuva küpse odranurme valkjast kollendus. Kuid ristikheinasöödil reastuvate tühjade rõuguredelite siluetid paistavad tontlikult mustadena odrapõllu valkjalt tagapõhjal. —

Pikaks viivuks kiindub mu pilk sisse hämarusse loorit vaatepilti, mis küll nii tuttav ja ammunäht, ent mis siiski kuidagi uudne ja armas.

On vaadeldud neid metsi ja nurmi kogu oma senise nooruspõlve üksindusõhtuil siit luugiläyelt ja kambriaknalt enne voodisseheitmist, on ränneldud neil põllupeenrail ja uideldud metsaalustel igal aastaajal, igas

meeleolus, on nauditud iga paiga luulet, nii et iga jalatäis maad on tuttav hingepõhjani, kuid ikka jälle tahaks olla seda vaatlemas, tahaks olla osasaamises sest õnnistavast rahust, mis lehvimas vaid oma sünnikoha looduses. — — — — —

Hääletud on need hilissuve õhtud. Vaikus kui oleks sajasuune. Ajuti kuuldub vaid koovitaja kaeblikku häälotsust metsaäärse heinamaa kohal ning öösorri. Kuid kägu enam ei ole, ei ööbikut, ega rääku. Kahju räägust, kes nii väsimatult, õhtust koiduni viljakõrte yahel saagis oma ühesilbilist laulu. Imelik lind — kahlasin vahest väsimuseni kasteniiskes rukkis, tahtes teda hääle järgi kätte leida, kuid ta ialgi ei lase nii lähedale. Ei näegi, kunas ta su eest ära lendab, muudkui kuuled häält kord siin, kord säääl enese lähedal. Või oli neid säääl mitu?

Mu Jumal, kui märkamatult ruttu lähivad päevad! Tahaks kitkuda ajal tiivad, et ta nii ei lendaks. Ammuks see siis oli, kui kuulatasin esimest kägu, kui tuli ööbik!.. Kuhu on jäänud helid ja laulud, kus on hõisked ja hüüded, millest kaikusid külateed ja taluõuedki? — Kas tõesti ju sügis? — Ei, veel on suvi! Veel on öödel paitavat leebust, veel on õhtutel lõhnalist mahedust ja päevadel päikese helgust. Veel võin joo-buda, veel võtta endasse sureva, ent haarava

ilu yimaseid hingetõmbeid, et siis loobuda, et ärasaata, mis südamele nii kallis. — —

Oo, mis imetore punakaskollane kuu vinnab enese metsatagant üles! Justkui tulekahi! Tea, millest see peaks tulema, et ta muidune kahyatu ja lumekarva nägu vahest selline?

Praegu lõikus vaikusse jahmuma panev öökulli nutt. Taamal mingi soolinnu nõrk soigumine, nagu hoigaks sääl surev metskits. Ning taas vaikus.

Laotus läidab üha rohkem ja rohkem tähelambikesi. Mahedalt ja soojalt kiirgavad nad sumedas öös. Vaadeldes seda vaikset virvendust, tunned end irduvat kõigest muust. Kõik ümbritsev unub, su kehalik olemus otsekui hajub, tajud vaid mingit ebamaiset kergust, mis silmikaudu hinge voolab. — Tähistaevas, mäletan, on olnud juba mu varases lapseas meelikõitvam vaatepilt ning müstilisim, mõistmatuim maailm. Sügise täherikkail õhtuil unustasin enese vahest tundideks õue, nende vaatlusse. See muinasjutuline suurvanker, mille telg viltu vinnatud, seisab, näe, veel praegugi samal paigal, — naabritalu elumaja kohal, ei „härg“, ega „hunt“ pole teda paigalt saanud.

Talus kuulukse ka veel rahvast üleyal olevat. Keegi kutsub hele häälega koeri, keegi tõstab kriiksuvat õueväravat. Ja aiast

väljub kellegi tume kogu. Suundub küla poole. Vist sulanepoiss läheb oma laubaõhtusele retkele.

Aga vaadake kuud! Alles ujus metsatagant välja, — ma vast tunnikese olengi siin ringi kaenud — ja praegu ripub juba kui latern üle metsääärse heinamaa. — See muile üsna meeltnööda, kui tuleb lähemale, — toob mu vaateringi enam valgemat hämarust. Juba aed all eraldabki üsna selgelt valgust ja varju. Tumedate varjude vahel, mida joonistavad õunapuud ja põõsad, lebavad pikad siilud kollakat valgust ning aiatagune kuusik, mille piirjooned sumendusid peagu märkamatuks algava öö hämus, eraldab nüüd nähtavaks oma tumeda ladviku. —

Valguse ja varju muutumine — seda on nii huvitav jälgida, vaatleks seda kas hommikuni, muudkui, et vilu tundub, juba ongi liiaks jahenenud päalesaunane ihu. Ikka juba õhus sügise hingust.

Tõusen — luugi uks võib jääda lahti, nagu seltsim magada — astun mõne sammu läbi kõsiseva heina, ning ronin kõrgemale virnale, kus valendab ase. Kohendan küllealuse vähe mugavamaks, laotan linad sirgeks ning poen mõnuga oma pehmesse pessa. Heinad, pennipuule kuivama riputatud kasevihad, roovivahele pistetud ubinaheina ja

köömnepundid hajutayad meeldivaid lõhnu mu ümber.

Pööning on peagu pime, luugiavaus paistab nurgelise halli ruuduna ning selle all kasvava pihelga lehed ja marjakobarad näivad mustadena taeva foonil.

Ei raatsiks justkui veel lauge uneks sulgeda. Allgi, kuulda, veel ei magata. Sõsar sõrmitseb tagatoas gitarri.

Ootaks ära, kuni kuu tuleb pihelga ladvale, selle lehed ja marjad siis otse kui hõbedast. Ning kõik need katusealusedki esemed muutuvad fantoomseiks ja saladuslisiks.

Kauaks mul enam aset kodulaka heintes! See mind nüüd ootamas võõra mehe kõrval — mulle igavesti võõra mehe kõrval. . . Paljuks mulle veel üksindust ta ilusate kõnedega, kauaks luba unelmkujul mu kõrval. . . Peab purustama kuldne ahel, mis seob hinge kõige senisega ning anduma uuele, tundmatule, südamele võõrale ja kaugemale. Tuleb alistada oma soovid, tunded ja veended kuulekalt teise inimese tahtele — inimese, kelle omanduseks pead saama, kes omab ainuõiguse su hinge ja ihu üle. . .

Oma valulevad igatsused, ängistused ja masendused peab matma sügavamasse sisima põhja — tuleb olla rõõmus, sillerdav, paitav, lohutav — peab olema päikesepaisteks oma mehe majas — seda on õpetand mulle mu

ema — muidu leiab ta seda paistet väljast-poolt. Nii. Ja armastama peavad naised omi mehi, armastama. . .

All, maanteel hilise möödamineja sammud. Vilistab ise slaagrit. Minuti pärast jalgratta sõidu nagin. Ning sõitja, jõudes maja kohale, tõmbab vaikusse heleda tirina ratta kella. Kuskil talus prahvatavad haukuma koerad. — Ja jaa, ega laubane ööanna inimestele püsi.

Luugi kohal tiirleb mingi ööliblik. Metsas vahetevahel huikab öökull. — Aga all, kambris juba magatakse.

Ent minu unehaldjas ei näi veel ruttatavat. Mis see siis jälle on, mis teinud südame nii raskeks? Kust see ängistus ja paine, kuhu see sume rahu, mis voolas hinge tähtesilmist, kuhu see mõtete kindlus ja selgus, mis ühes karske õhtuga tuli mu üle? Kas ikka kõik mu kujuteldavast tulevikust? Kas ikka tugevam on hirm selle ees mu enese tahtest? Ning side sellega, mis tuleb jätta? Millest mul siin's nii kahju? Midagi ei jää ju siia. Mälestused kõigest ilusast, siin lapsepõlve kodus, võtan kaasa, ei neid saa keegi sundida maha jätma. —

Aga mu lummutis, mu unelmkuju, mu valgus ja valu ja mu patt — kas tohin ma teda viia kaasa? — Kas olen siis veel aus naine, mida ma olla tahan, elades temaga

päevil ja õil lahutamatult, kandes teda kõikjal ühes, kui last? — Ja jätta teda — selleks pole ma suuteline.

Oo! . . . Oo kahtlused, võitlused ja vastusetä küsimused! . . . Kus on nende lõpp!? Nagu tormised lained pillutavad mu hinge — abitud ja vaevalist. Kust haarata kinni, et pääseda? — Päevad tulevad ja lähevad, tuues vaid kibedust, kahandades pikkamisi viimasegi jõu ja rahu, mida vaevu olen suutnud koguda. Ma vaatan hirmunud silmil sellele teele, mis mind ootab ja tunnen — tunnen üha kohutavama selgusega, et ma seda ületada ei suuda. — — — Ja see on mu mõrsjapõlv — see õndsaim, ilusaim, unistatuim? — — — Kui hää et, veel ei ole hilja. Veel on tagasipöördumine võimalik. Veel olen iseenda päralt. —

Maga, armsaim, mu käsivarrel see öö.

* * *

S õ b e r!

Ärgu olgu see sulle ebameeldivaks üllatuseks, ei ka pahandumise ega kurbumise põhjuseks, kui ütlen, et olen tühistanud me kihluse, vaid pigem mõistmiseks, et tegin

õieti, et parandasin me mõlemi valestiastu-
tud sammu, enne, kui see hilja.

Sa petsid end, kui uskusid, et õnn ühes
minuga oleks asunud su majja, — ei, õnn
oleks jäänud kaugele, õnn põgeneb säält, kus
mina. — Kuskil ootab ta sind suurena ja
täielisena, nii, nagu sina, kuldahing, seda
väärivad.

Mõista mind ja andesta — teisiti ma
ei võinud. Kohtasin sind liig hilja oma teel
ning liiaks vaene olen nüüd, et anda sulle
seda, mille järgi januned. Mitmes tules on
see tuhaks põlend, ning tuuled on kannud
ta ära. . . Ei ole ma väärt su kõrval käima.
Mu elu on kui lendamine läbilastud tiivaga —
ma ei jõuaks ületada teekonda sinu kaasas,
sa uljas kotkas.

Unusta mind. Aeg astub tasaseks kõik
jäljed, — need on su enese sõnad.

Andesta mulle kõik, kui võid ja võta
mult tänu sinu häduse, sõpruse ja suuremeel-
suse eest, mida ma pole pälvinud.

Ulata käsi leppides ja andestades oma
nukrale

tüdrukule.

* * *

*

On päev halli taevaga. Pilved kihutavad, kui tagaetud. Tuul hulub põõsais ja puis, kui näljane ketipeni ning hooti terayat vihma paiskub näole. Sahisedes lendab üle pää hall vareseparv, laskub kisatsedes marjuspunava pihlaka ladvale.

Uidan nukrana aias peenarde vahel, vaatlen vaikes mõtiskluses sügislillede longus päid. On's tõesti sügis? küsib silm ning suu vaikib valuliselt. — Näe toomingat — lehed muudkui liuglevad üksteise järgi alla mullale ja ammu see siis oli, kui sajutas õitselund! — Jasmiini põõsaski koltunud ning kibuvits üsna paljaks varisenud juba.

Mu armsad, väiksed maililled — te tervitasite mind esimestena, teile mu viimised sügistervitused — mul tuleb nüüd minna ära. Õilmitsesite tühja tuulde, lilled, nagu hajusid täitumatuina mu unistused ja vargased lootused, mida kandis rind teid kevadmulda külides. T e m a ei tulnud. . .

Astun põllupeenrale, vaatlen tühje, kollendavaid kõrrepõlde, saadan pilguga kurgede lahkuvat kolmnurka, seiran kollakakslöönud kaselatva, ning kõige kaduvuse kurbus vajub korraga südamele. Hing tunneb end kaaslasena langevale, tuulesliuglevale lehele ning nagu seletatuks saab kõige kaotatu saladus: kõige üle valitseb surm. Sa õitsed ja ilutsed, sa näed oma üle sinikõr-

gusi, kuid kuulata terasemalt, kas ehk surm
su õnneaknale ei koputanud. —

Oi, näen, siin põllukraavil veel lilli!
Jäta need mulle, sirbimees, sa käid siin ringi,
kui hall vari ja hiilid lähemale, mine mu-
jale, jäta need mulle!

Hüvasti, jääge hüvasti põllupeenrad,
kevad el tullen tagasi!

Siirdun üle põllukõrre metsa.

Need kuldsed teeraad siin, see vana
läbikäidud radastik — need on mulle tut-
tavad südameni, nad tulevad meele, kui
muistne jutt, nad on mulle kallid, kui osake
must endast, sest nad on tallatud mu enda
väikesist jalust. Siin uitlesin ju pisikese
lapsena, väikeses pääs rõõmu-, või mure-
mõtted.

Ja sina, vana haab? Ikka kohised
mulle endiselt sõbralikult. Jää hüvasti, su
sõber peab nüüd ära minema. Jälleenägemis-
eni, kuni lööd uuesti haljendama! —

* *
* *

Sina!

Anna mulle andeks, et sind ikka veel armastan. Anna andeks, et kirjutan. Olen oma kirjadega tahtmatult sind palju pahan-danud — veel kord andesta, — ma ei olnud võimeline mõistma oma süütegu, samuti, nagu mõistmatuks sulle jäi mu kiindumuse suurus sinnu. Ja andestakse vaid seda, mida mõis-tetakse — eks ole?

Küsiks sult taas, kuidas elad, millega tegeled, mille ilusaga elu sind rikastanud, küsiks, kas õnn sind kohtand, kas mured haihtund, — kuid ei julge, ei julge, sest kardan vastust, kui piitsahoopi. . .

Tahaksid ehk teada, mida toonud elu mulle. — Ta on olnud mulle häätahtlik. Ta pole võtnud mu hingelt unelmkuju — unelmkuju, kel sinu silmad, sinu juuksed, sinu suu. Ning see kuju on mulle valgu-seks ja jõuks, ehkki seesama kuju on vaju-tand yalukortsu mu laubale.

25. sept. 1935.